בַּשֵּׁנִי שֶׁלֹּא – ביום השמירה שלמחרת ראייתה שהוא ערב פסח,
וְאַחַר כָּךְ – אחר השחיטה והזריקה שוב רָאֲתָה דם וסתרה את
שמירת יום זה, אֵינָהּ אוֹכֶלֶת מן הפסח, שהרי עתה עליה לשמור
גם את יום המחר בנקיות ונטהרת רק בלילה שלאחריו, וּמכל
מקום היא פְּטוּרָה מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. מדייקת הגמרא: מַאי טַעֲמָא
שפטורה מפסח שני, לָאו – האם אין זה מִשּׁוּם דִּמְרַצָּה צִיץ, שכיון
שבשעת השחיטה והזריקה לא ידע איש בעולם אם היא תראה
דם ותטמא שוב, אף אם ראתה לאחר מכן והתברר למפרע
שסתרה את יומה ובשעת השחיטה לא היתה ראויה לאכול
מהפסח בלילה, הרי היתה זו טומאת התהום שהציץ מרצה עליה.
ומוכח שגם על טומאת תהום של זיבה הציץ מרצה, שלא כדברי
רב יוסף.

מתרצת הגמרא: אָמְרִי, לֹא – הטעם שפטורה מפסח שני אינו משום
שהציץ מרצה על טומאת התהום של זיבה, אלא מִשּׁוּם דְּקָסָבַר רַבִּי
יוֹסֵי, שזבה השומרת יום וראתה דם אינה סותרת את יומה להטמא
למפרע, אלא כיון שעבר קצת מהיום השני הרי זה כאילו שמרה
את כולו וסיימה ספירתה, ומשטבלה היא נטהרת לגמרי
מטומאתה הראשונה, ואם רואה אחר כך דם רק מִכָּאן וּלְהָבָא הֲיָא
טְמֵאָה, ואין ראייה זו שייכת לטומאתה הקודמת. וכיון שכך
נמצא שבשעת הקרבת הפסח היתה טהורה גמורה, ועל כן היא
פטורה מפסח שני.

מקשה הגמרא: וכי לדעת רבי יוסי זבה הרואה ביום השני אינה
נטמאת למפרע, וְהָתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, זָב בַּעַל שָׁתֵּי רְאִיּוֹת –
שיצאה ממנו זיבה שתי פעמים, שֶׁשָּׁחֲטוּ את הפסח וְזָרְקוּ עָלָיו את
הדם בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ – כשעמד ביום השביעי לספירת שבעה נקיים
אחר שטבל, וסבר שיטהר בלילה ויוכל לאכול מהפסח, וְאַחַר כָּךְ
[–אחר הזריקה] רָאָה זיבה פעם נוספת, וְכֵן שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם,
שֶׁשָּׁחֲטוּ את הפסח וְזָרְקוּ עָלֶיהָ את הדם בַּשֵּׁנִי שֶׁלָּהּ – ביום השמירה
שלמחרת ראייתה אחר שטבלה, וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה דם פעם נוספת,
הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַפְרֵעַ – כל משכב ומושב שישבו
עליהם לפני הראייה אף אחר שטבלו, טמאים למפרע כדין משכב
ומושב של זב וזבה, שהרי סתרו ימי טהרתם והתברר שהיו טמאים
כבתחילה, וּפְטוּרִים מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שֵׁנִי. אם כן מפורש בדברי רבי
יוסי ששומרת יום שראתה נטמאת למפרע, וכיון שמכל מקום היא
פטורה מלעשות פסח שני, מוכח שטעמו הוא שהציץ מרצה על
טומאת התהום של זיבה.

מתרצת הגמרא: אָמְרִי, מַאי לְמַפְרֵעַ – מה כוונת רבי יוסי שזב וזבה
טמאים למפרע, מִדְּרַבָּנָן, אך מן התורה בין זב ביום השביעי ובין
זבה השומרת יום, כיון שספרו מקצת היום הרי הם טהורים, ומה
שראו אחר כך זיבה חדשה היא וטמאים רק מכאן ולהבא, ונמצא
שמן התורה עשו את הפסח בטהרה ועל כן הם פטורים מפסח שני.
ולפי זה אין להוכיח מדברי רבי יוסי שהציץ מרצה על טומאת
התהום של זיבה, אלא לעולם אינו מרצה עליה כדברי רב יוסף.

הגמרא מביאה ראיה שלדעת רבי יוסי מן התורה זיבה אינה
נטמאת למפרע: וְאַף רַבִּי אוֹשַׁעְיָא סָבַר שלרבי יוסי אין הזב טָמֵא
לְמַפְרֵעַ אלא מִדְּרַבָּנָן. דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אוֹמֵר, אֲבָל זָב שֶׁרָאָה זוב
בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ סוֹתֵר אֶת שֶׁלְּפָנָיו – הפסיד בזה את כל הימים שכבר
ספר, וצריך לספור שבעה ימים אחרים. וְאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לרבי
אושעיא, לֹא יָכְתּוֹב אֶלָּא יוֹמוֹ השביעי, וצריך לספור יום אחד נוסף
במקומו, אך את שאר הימים לא הפסיד.

הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: מַה נַּפְשֶׁךָ – מכל צד שתרצה
לבארם הרי הם תמוהים, דְּאִי קָסָבַר רבי יוחנן שזוב באמצע היום
לְמַפְרֵעַ הוּא טָמֵא, דהיינו שאין שימור מקצת היום חשוב ככולו,
ועל כן סתרה ראייתו את כל היום השביעי מתחילתו ועליו למנותו
שוב, אם כן אֲפִילּוּ בּוֹלְהוּ – את כל הימים נִכְתּוֹר ויספור שבעה
נקיים שנית, שהרי גם אם ישמור יום למחרת במקום היום השביעי
אין כאן שבעה נקיים רצופים. וְאִי קָסָבַר רבי יוחנן שהזוב מִכָּאן
וּלְהָבָא הוּא טָמֵא, דהיינו ששימור מקצת היום נחשב ככולו,
ובמה ששמר את תחילת היום השביעי השלים את הספירה כולה
והראייה שלאחריה טומאה חדשה היא, ועל כן אינו סותר את כל
שבעת הימים, אם כן יוֹמוֹ השביעי נַמִּי לֹא נִסְתּוֹר, שכיון שסיים כל
ספירתו נשלמה לגמרי טהרתו מטומאת הזיבה הקודמת, ואת
הראייה עתה עלינו לדון כראייה ראשונה של זיבה אחרת, שאין
צריך לספור לטהרתה אלא טובל מיד ונטהר לערב. על כן מסיקה
הגמרא: אֶלָּא אֵימָא – כך עליך לומר את דברי רבי יוחנן, לֹא יִסְתּוֹר
וְלֹא יוֹמוֹ – לא יסתור הזב את כל שבעת הימים, ואף את יומו
השביעי לא יסתור, כיון ששמירת מקצת היום ככולו, ואכן נשלמה
טהרתו מהזיבה הראשונה, וזוב מכאן ולהבא הוא מטמא.

הגמרא מביאה את סיום דברי הברייתא, ומבארת את ראייתה.
מסיימת הברייתא: וְאָמַר לֵיהּ רבי אושעיא לרבי יוחנן, רַבִּי יוֹחָנָן, רַבִּי יוֹסֵי
הסובר שזב ששחטו וזרקו עליו בשביעי שלו ואחר כך ראה פטור
מפסח שני, קָאֵי כְּוָותָךְ – עומד בשיטתך שזוב מטמא מכאן ולהבא.
ומקשה על כך הגמרא: וְהָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שזב ושומרת יום שראו
אחר טבילתם מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַפְרֵעַ כפי שהובא לעיל,
וכיצד יתכן שלשיטתו הזוב מטמא מכאן ולהבא. מסיימת הגמרא
את הראיה: אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ, שדברי רבי יוסי שהזוב מְטַמֵּא
לְמַפְרֵעַ היינו מִדְּרַבָּנָן, אך מן התורה גם לשיטתו אינו מטמא אלא
מכאן ולהבא, וכפי שתירצנו לעיל. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ –
אכן מוכח מכאן כדבריך.

אחר שהוכיחה הגמרא שלרבי יוסי זב מטמא מן התורה רק מכאן
ולהבא, היא מנסה לפשוט מתוך כך את ספיקו של רמי בר חמא
לעיל (פ:), האם גם בכהן המקריב את קרבנות הנזיר ועושה הפסח
נאמרה ההלכה שהציץ מרצה על טומאת התהום. וביקש רבא
לפשוט ספק זה מדברי רבי חייא שטומאת התהום הותרה בטומאת
מת בלבד, כי סבר שדין זה בא למעט כהן שנטמא בשרץ, ואם כן
מוכח שהיתר טומאת תהום לגבי מת נאמר גם בכהן. ורב יוסף
דחה דבריו שבא רבי חייא למעט טומאת התהום של זיבה בבעלים
העושה פסח. שואלת הגמרא: וּלְרַבִּי יוֹסֵי, הַשְׁתָּא – עתה שהתבאר
דְּאָמַר שזב הרואה בשביעי שלו רק מִכָּאן וּלְהָבָא הוּא מְטַמֵּא, נמצא
שטומאת תהום אינה שייכת כלל בזיבה, כיון שהראייה שאחר
עשיית הפסח אינה מטמאת למפרע מן התורה, ובאותה שעה ודאי
היה הזב טהור גמור. ולפי זה שוב יש לשאול על דברי רבי חייא
'לא אמרו טומאת התהום אלא [לְמַת] בְּלִבַד', לְמַעוּטֵי מַאי – מה
באו למעט, שהרי עתה אין לומר שבאו למעט בעלים שנטמא בשרץ
בטומאת התהום, שהרי בנזיר אפילו טומאת שרץ ודאית אינה
מעכבת, ואף בפסח יש הסובר ששוחטים וזורקים עבור טמאי
שרץ, וכפי שביאר רבא לעיל. מסיימת הגמרא: אם כן נַפְשׁוֹט מִינָּהּ
– מהלכה זו שאמר רבי יוסי, דְּכֹהֵן – שודאי רבי חייא עוסק בכהן
המקריב ולא בבעלים, ובא למעט שלא הותרה בו טומאת תהום
של שרץ, וְנִמְצָא שלגבי טומאת מת הוּתְּרָה לוֹ לכהן טוּמְאַת
הַתְּהוֹם, וכפי שהוכיח רבא בתחילה.

דוחה הגמרא: אָמְרִי, אין להוכיח כן משיטת רבי יוסי, אלא לְעוֹלָם
רבי חייא עוסק בְּבַעֲלִים ולא בכהן, וּבְפֶסַח – בעושה פסח שנטמא
בטומאת תהום של שרץ, וְקָסָבַר רבי יוסי בשיטת האומר אֵין
שׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִין עַל טְמֵאֵי שֶׁרֶץ, וכיון שכך אֵיצְטְרִיךְ רבי חייא
לְמַעוּטֵי אף טומאת התהום של שרץ, שאין הציץ מרצה עליה.

הגמרא עוברת לדון בעיקר שיטת רבי יוסי בטומאת זיבה. מקשה
הגמרא: אֶלָּא לְרַבִּי יוֹסֵי שראיית זיבה מטמאת מן התורה רק מכאן
ולהבא, דין וָבָה גְּמוּרָה הסופרת שבעה ומביאה קרבן כנאמר
בתורה (ויקרא טו כח–כט), הֵיכִי מְשַׁכְּחַת לָהּ – באיזה אופן תמצא
שיתקיים, והרי אין אשה נעשית זבה גמורה אלא אחר שלוש
ראיות המצטרפות זו לזו, ולשיטת רבי יוסי כיון שלזבה קטנה די
בספירת מקצת היום להטהר מהראייה הראשונה, ואם רואה אחר
כך באותו יום זו טומאה חדשה, כיצד יצטרפו הראיות זו לזו.
מתרצת הגמרא: לרבי יוסי דין זבה גדולה יתכן בְּאשה הַשּׁוֹתָה דם
זיבה שלושה ימים רצופים, שכיון שלא פסקה מלראות כלל, לא
יכלה לשמור אף מקצת מהיום השני כנגד הראייה שביום

המשך בעמוד מא

הראשון, וכן ביום השלישי, וכך מצטרפים שלשת הימים לטומאה אחת לעשותה זבה גמורה.

תירוץ נוסף: **אִי בָּעֵית אֵימָא,** לרבי יוסי תתכן זבה גדולה אף אם לא שפעה שלשה ימים רצופים, **כְּגוֹן שֶׁרָאֲתָה כָּל שְׁנֵי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת** – במשך כל זמן בין השמשות שני ימים בזה אחר זה, דהיינו שהתחילה לראות מעט קודם בין השמשות כשהיה עדיין ודאי יום, ופסקה מלראות מעט אחריו כשהיה ודאי לילה, ונמצא שתחילת הראייה נחשבת ליום אחד, וסופה שלאחר בין השמשות נחשב ליום ראייה שני, ועם הראייה שבבין השמשות למחרת הרי שלשה ימים. ומכיון שבכל פעם היתה טמאה מיד בתחילת היממה שאחר הראייה, נמצא שלא יכלה לשמור מקצתה להטהר מטומאת היום הקודם, ועל כן מצטרפות הראיות שאחר כך לעשותה זבה גדולה.

לעיל (פ:) שנינו שהותרה טומאת התהום לנזיר ועושה פסח, כלומר שאם נטמאו בטומאת מת שלא היתה ידועה לאיש בעולם לא נפסל קרבנם. והסתפק שם רמי בר חמא האם היתר זה נאמר גם בכהן המקריב את קרבנותיהם. רב יוסף מסתפק עוד בהיתר טומאת התהום: **בָּעֵי רַב יוֹסֵף, כֹּהֵן הַמַּרְצֶה בַּתָּמִיד** – המקריב את קרבן התמיד, האם **הוּתְּרָה לוֹ טוּמְאַת הַתְּהוֹם,** ואם נטמא במת שלא נודע לאיש בעולם מותר לו לכתחילה להקריב את התמיד, **אוֹ לֹא** הותרה לו, וצריך לכתחילה לחפש אחרי כהן טהור. ומבאר רב יוסף את צדדי הספק: **אִם תִּמְצָא לוֹמַר** שיש לפשוט את הספק לעיל בכֹּהֵן הַמַּרְצֶה בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן (שֶׁל נָזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח), ולהסיק שהוּתְּרָה לוֹ **טוּמְאַת הַתְּהוֹם** כשם שהותרה בבעלים, עדיין יש לך להסתפק בכֹּהֵן הַמַּרְצֶה בַּתָּמִיד מַאי, מִי אָמְרִינַן דִּכְבֵי גְּמִירִי – מה שלמדנו מהלכה למשה מסיני את היתר **טוּמְאַת הַתְּהוֹם** הוא רק **בְּפֶסַח,** אבל **בְּתָמִיד לֹא גְּמִירִי, אוֹ דִילְמָא** שאף אם לא נאמר היתר זה במפורש לגבי תמיד, מכל מקום **יָלִיף תָּמִיד מִפֶּסַח** – ילמד קרבן התמיד מקרבן הפסח, שאף בו הותרה טומאת התהום.

רבה מנסה לפשוט את הספק: **אָמַר רַבָּה,** יש לפשוט שטומאת התהום הותרה אף בתמיד מִכָּל וָחוֹמֶר, **וּמָה בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא הוּתְּרָה לוֹ** לכהן **טוּמְאָה יְדוּעָה** כלל, דהיינו בקרבן יחיד כגון קרבנות נזיר ופסח, שכהן טמא העובד בהם פוסל את הקרבן, מכל מקום **הוּתְּרָה לוֹ טוּמְאַת הַתְּהוֹם** (אם אכן נפשוט כך את ספקו של רמי בר חמא, כמבואר לעיל), **אם כן בְּמָקוֹם שֶׁהוּתְּרָה לוֹ** לכהן אפילו **טוּמְאָה יְדוּעָה,** דהיינו בקרבן ציבור כגון תמיד שאם אין כהנים טהורים מותר להקריבו אפילו על ידי כהן הטמא בטומאה ודאית,

וכי אֵינוֹ דִּין שֶׁהוּתְּרָה לוֹ **טוּמְאַת הַתְּהוֹם** הֵיתֵר גָּמוּר, וְיכוֹל כֹּהֵן הֶנְטְמֵא בָּהּ לְהַקְרִיב אֶת הַתָּמִיד לְכַתְּחִילָה, וְאַף אִם יֵשׁ כֹּהֲנִים טְהוֹרִים.

דּוּחָה הַגְּמָרָא: **אָמְרִי**, וּמֵי דָּיְינִינַן – וְכִי דָּנִים כָּל וָחוֹמֶר מֵהֲלָכָה לְמשֶׁה מִסִּינַי, **וְהָתַנְיָא** לְגַבֵּי דִּין נְזִיר הֶנְטְמֵא בְּרְבִיעִית דָּם הַמֵּת שֶׁאֵינוֹ מְגַלֵּחַ וְאֵינוֹ סוֹתֵר נְזִירוּתוֹ, שֶׁהַקֻּשׁ עַל כָּךְ רַבִּי עֲקִיבָא מִקַּל וְחוֹמֶר, וּמַה עֵצִים מִן הַמֵּת בְּשִׁיעוּר שְׁעוֹרָה שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאַת אָדָם בְּאֹהֶל אֶלָּא בְּמַגָּע וּמַשָּׂא, הַדִּין הוּא שֶׁאִם נָגַע בָּהּ הַנָּזִיר אוֹ נָשָׂאָהּ הֲרֵי הוּא מְגַלֵּחַ וְסוֹתֵר נְזִירוּתוֹ, אִם כֵּן רְבִיעִית דָּם הַמְטַמְּאַת אַף בְּאֹהֶל, קַל וָחוֹמֶר שֶׁיִּגְלַח הַנָּזִיר אִם נָגַע בָּהּ אוֹ נָשָׂאָהּ. **אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֲקִיבָא**, דִּין זֶה שֶׁהַנָּזִיר מְגַלֵּחַ אִם נָטְמָא בְּעֵצֶם **כַּשְּׂעוֹרָה** מִן הַמֵּת אֵינוֹ כָּתוּב בַּתּוֹרָה, אֶלָּא הוּא **הֲלָכָה** לְמשֶׁה מִסִּינַי, **וּרְבִיעִית דָּם** אַתָּה בָּא לְלַמֵּד שֶׁיִּגְלַח אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִקַּל וָחוֹמֶר, **וְאֵין דָּנִין** קַל וָחוֹמֶר **מֵהֲלָכָה** לְמשֶׁה מִסִּינַי, אֶלָּא מִדָּבָר הַמְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה. וּלְפִי זֶה נִדְחוּ דִּבְרֵי רַבָּה, שֶׁהֲרֵי הֵיתֵר טוּמְאַת הַתְּהוֹם בְּנָזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח הוּא הֲלָכָה לְמשֶׁה מִסִּינַי, וְאֵין לְלַמֵּד מִמֶּנּוּ בְּקַל וָחוֹמֶר.

רָבָא פּוֹשֵׁט אֶת סְפֵיקוֹ שֶׁל רַב יוֹסֵף בְּאוֹפֶן אַחֵר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, הֵיתֵר טוּמְאַת הַתְּהוֹם בְּכֹהֵן הַמַּקְרִיב אֶת הַתָּמִיד לָיְלְיָא [–לְמַד] בְּגְזֵירָה שָׁוָה **'מוֹעֲדוֹ' 'מוֹעֲדוֹ' מִפֶּסַח**, שֶׁנֶּאֱמַר בַּתָּמִיד (במדבר כח ב) 'תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ', וְנֶאֱמַר בְּפֶסַח (שם ט ב) 'וְיַעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ', וְיֵשׁ לְלַמֵּד מִכָּאן, כְּשֵׁם שֶׁבְּפֶסַח הוּתְּרָה לְכֹהֵן הַמַּקְרִיב טוּמְאַת הַתְּהוֹם, אַף בְּתָמִיד הַדִּין כֵּן.

הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת מַה מָּקוֹר הֵיתֵר שֶׁל טוּמְאַת הַתְּהוֹם: **וְטוּמְאַת הַתְּהוֹם גּוּפָא** – הֲלָכָה זוֹ עַצְמָהּ שֶׁהוּתְּרָה טוּמְאַת הַתְּהוֹם בְּנָזִיר וּבְעוֹשֶׂה פֶּסַח, **הֵיכָא כְּתִיבָא** בַּתּוֹרָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר קְרָא** לְגַבֵּי נְזִיר הַסּוֹתֵר נְזִירוּתוֹ אִם נָטְמָא לְמֵת (במדבר ו ט), 'וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו' וְגוֹ', וּמִשְׁמַע שֶׁמַּפְסִיד נְזִירוּתוֹ רַק אִם נָטְמָא **בְּטוּמְאָה הַמְחוּוֶרֶת עָלָיו** – הַבְּרוּרָה וְגָלוּיָה לוֹ, אֲךְ טוּמְאַת הַתְּהוֹם שֶׁאֵינָהּ גְּלוּיָה אֵינָהּ סוֹתֶרֶת נְזִירוּתוֹ.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: **אַשְׁכְּחָן** – מְצָאנוּ בְּפָסוּק זֶה שֶׁהוּתְּרָה טוּמְאַת הַתְּהוֹם בִּנְזִיר, אֲךְ שֶׁהוּתְּרָה **בְּעוֹשֶׂה פֶּסַח מִנַּלָּן**. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָמַר קְרָא** לְגַבֵּי מִי שֶׁלֹּא יָכוֹל לְהַקְרִיב אֶת הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ וְנִדְחֶה לְפֶסַח שֵׁנִי (במדבר ט י–יא), 'אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה, לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם, וְעָשָׂה פֶּסַח לַה' בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי' וְגוֹ', וּמִתִּיבְתִּ 'לָכֶם' יֵשׁ לְלַמֵּד שֶׁהַטּוּמְאָה נִפְסֶלֶת מֵעְשִׂיַּת הַפֶּסַח רַק אִם נִטְמָא **בְּטוּמְאָה הַמְחוּוֶרֶת** [–הַגְּלוּיָה] **לָכֶם**, אֲךְ טוּמְאַת הַתְּהוֹם שֶׁאֵינָהּ גְּלוּיָה אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת מֵעְשִׂיַּת הַפֶּסַח.

מָקוֹר אַחֵר מִפָּסוּק זֶה לְהֵיתֵר טוּמְאַת הַתְּהוֹם בְּפֶסַח: **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר**, מִכַּח שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָסוּק 'בְּדֶרֶךְ', יֵשׁ לְלַמֵּד שֶׁטּוּמְאָה לְנֶפֶשׁ אֵינוֹ נִפְסָל מֵעְשִׂיַּת הַפֶּסַח אֶלָּא אִם טוּמְאָתוֹ הִיא **בְּדֶרֶךְ**, **מַה דֶּרֶךְ בְּגָלוּי** – כְּשֶׁם שֶׁדֶּרֶךְ הִיא גְּלוּיָה וּנְרְאִית, **אַף טוּמְאָה נַמִּי** פּוֹסֶלֶת כְּשֶׁהִיא **בְּגָלוּי**, אֲךְ טוּמְאַת הַתְּהוֹם שֶׁאֵינָהּ גְּלוּיָה אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת מֵעְשִׂיַּת הַפֶּסַח.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה מִבְּרַיְיתָא עַל שְׁלֹשָׁה מְקוֹרוֹת אֵלּוּ: **מֵיתִיבִי**, שְׁנֵינוּ בְּבַרַיְיתָא, **אִי** וְהוּ **טוּמְאַת הַתְּהוֹם** שֶׁהוּתְּרָה לְנָזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח, **כֹּל שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ** אֲפִילּוּ אָדָם **אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם**, אֲבָל **הִכִּיר בָּהּ** אֲפִילּוּ אָדָם **אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם**, אַף שֶׁהַנָּזִיר וְעוֹשֶׂה הַפֶּסַח עַצְמָם לֹא יָדְעוּ עָלֶיהָ, **אֵין** זֶה **טוּמְאַת הַתְּהוֹם** אֶלָּא דִּינָהּ כְּטוּמְאָה יְדוּעָה הַפּוֹסֶלֶת בְּנָזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח. מִבְּרַיְיתָא זוֹ קָשֶׁה עַל דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כְּפִי שֶׁהַגְּמָרָא הוֹלֶכֶת וּמְבָאֶרֶת.

לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר שֶׁהֵיתֵר טוּמְאַת הַתְּהוֹם בְּנָזִיר נִלְמַד מִן הָאָמוּר 'וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו' וּמִשְׁמַע בְּטוּמְאָה הַמְחוּוֶרֶת עָלָיו, יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת שֶׁלִּדְבָרָיו אֵין טוּמְאָה נִחְשֶׁבֶת יְדוּעָה בְּנָזִיר עַד **דְּיָדַע** עָלֶיהָ **הוּא** עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי כָּל זְמַן שֶׁאֵין הִיא 'מְחוּוֶרֶת עָלָיו' וִידוּעָה לוֹ הֲרֵי זוֹ טוּמְאַת הַתְּהוֹם, וְאִילּוּ בְּבַרַיְיתָא מְבוֹאָר שֶׁאַף אִם יָדַע עָלֶיהָ אָדָם אַחֵר אֵין זוֹ טוּמְאַת הַתְּהוֹם.

וְכֵן **לְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר** שֶׁמָּקוֹר הֵיתֵר מִתִּיבְתִּ 'לָכֶם' שֶׁמִּשְׁמַעְתָּה **בְּטוּמְאָה הַמְחוּוֶרֶת לָכֶם**, קָשֶׁה שֶׁלִּדְבָרָיו אֵין טוּמְאָה נִחְשֶׁבֶת יְדוּעָה **עַד דְּיָדַע בָּהּ תֵּרֵין** – עַד שֶׁיִּדְעוּ עָלֶיהָ לְכָל הַפָּחוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, שֶׁהֲרֵי 'לָכֶם' לְשׁוֹן רַבִּים הוּא וּמִיעוּט רַבִּים שְׁנַיִם, וְאִם הִכִּיר בָּהּ רַק אָדָם אֶחָד עֲדַיִן הִיא טוּמְאַת הַתְּהוֹם, אֲךְ בְּבַרַיְיתָא מְבוֹאָר שֶׁאַף אִם הִכִּיר בָּהּ אָדָם אֶחָד אֵין זוֹ טוּמְאַת הַתְּהוֹם.

וְכֵן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ דְּאָמַר מִמָּקוֹר הַהֵיתֵר הוּא מֵהָאָמוּר 'בְּדַרְכּוֹ', שֶׁבָּא לְלַמֵּד שֶׁתְּהֵא הַטּוּמְאָה גְּלוּיָה **כַּדֶּרֶךְ**, יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת שֶׁלִּדְבָרָיו אֵין טוּמְאָה נִחְשֶׁבֶת יְדוּעָה **עַד דְּיָדְעֵי כּוּלֵּי עָלְמָא** – עַד שֶׁיִּדְעוּ עָלֶיהָ כָּל הָעוֹלָם, כְּשֵׁם שֶׁדֶּרֶךְ הִיא גְּלוּיָה וּנְרְאִית לְכָל, וְאִם חֵלֶק מֵהָעוֹלָם אֵינָם יוֹדְעִים עָלֶיהָ הֲרֵי זוֹ טוּמְאַת הַתְּהוֹם, אֲךְ בְּבַרַיְיתָא מְבוֹאָר שֶׁאֲפִילּוּ אִם יָדַע בָּהּ אָדָם אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם אֵין זֶה טוּמְאַת הַתְּהוֹם.

מִסְקָנַת הַגְּמָרָא: לָעוֹלָם אֵין מָקוֹר הַהֵיתֵר מִדִּרְשׁוֹת אֵלּוּ, **אֶלָּא** דִּין זֶה שֶׁהוּתְּרָה **טוּמְאַת הַתְּהוֹם** לְנָזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח, **הִלְכְתָא גְּמִירִי לָהּ** – הֲלָכָה הִיא שֶׁלְּמָדוּהָ מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי, וּמִפִּרְטֵי הַהֲלָכָה שֶׁאִם יָדַע בָּהּ אֶחָד וְאֲפִילּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם אֵין זוֹ טוּמְאַת הַתְּהוֹם, **וְקָרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא** – וּמַה שֶּׁדָּרְשׁוּ הָאֲמוֹרָאִים כֵּן מִן הַפְּסוּקִים, אֵין זֶה אֶלָּא סָמָךְ בְּלַבָּד.

הַגְּמָרָא מְבָאֶרֶת מִתַּי נֶאֱמַר הֵיתֵר טוּמְאַת הַתְּהוֹם: **אָמַר מָר בַּר רַב רַב אַשִׁי, לֹא שָׁנוּ** חֲכָמִים שֶׁהִצִּיעַ מַרְצָה עַל נָזִיר אוֹ עוֹשֶׂה פֶּסַח שֶׁנִּטְמָא בְּטוּמְאַת הַתְּהוֹם, **אֶלָּא** בְּאוֹפֶן **שֶׁנּוֹדַע** לוֹ **לְאַחַר זְרִיקָה** שֶׁהָיָה טָמֵא, **דְּבֵי אוּדְרִיךְ** – שֶׁכַּאֲשֶׁר נִזְרַק הַדָּם, **שָׁפִיר אִיזְדְּרִיךְ** – יָפֶה נִזְרַק, כֵּיוָן שֶׁבְּאוֹתָהּ שָׁעָה עֲדַיִן לֹא יָדַע שֶׁנִּטְמָא. **אֲבָל נוֹדַע** לוֹ **לִפְנֵי זְרִיקָה** שֶׁטָּמֵא הוּא וְאַף עַל פִּי כֵן זָרַק אֶת הַדָּם, **לֹא מְרַצָּה** הִצִּיעַ.

הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל מַר בַּר רַב אַשִׁי: **מֵיתִיבִי, הַמּוֹצֵא** מֵת טְמוּן מִתַּחַת לַתֶּבֶן אוֹ לְעֻמַּת כְּשֶׁהוּא **מוּשְׁכָּב לְרֹחַב** שֶׁל **דֶּרֶךְ**, וּמָצְאוּ רַק לְאַחַר שֶׁעָבַר שָׁם, וּבֵין שֶׁהַמֵּת שׁוֹכֵב לְכָל רוֹחַב הַדֶּרֶךְ וְדַאי הוּא שֶׁנִּטְמָא עַל יְדֵי, **לְתַרְוַיְהוּ טָמֵא** – אִם הָעוֹבֵר הוּא כֹּהֵן אָסוּר לוֹ לֶאֱכוֹל תְּרוּמָה כְּדִין כֹּהֵן שֶׁנִּטְמָא לְמֵת, וְאַף שֶׁהִיא הַמֵּת טְמוּן וְהֲרֵי זוֹ טוּמְאַת הַתְּהוֹם, כֵּיוָן שֶׁלֹּא הוּתְּרָה טוּמְאַת הַתְּהוֹם לְגַבֵּי תְּרוּמָה. אֲבָל לָנָזִיר **וְכֵן עוֹשֶׂה פֶּסַח** שֶׁעָבַר שָׁם, הֲרֵי הוּא **טָהוֹר** וְזוֹרְקִים עָלָיו אֶת הַדָּם, וּמִשְׁלִים הַנָּזִיר נְזִירוּתוֹ וְעוֹשֶׂה הַפֶּסַח פְּטוּר מִלְּהָבִיא פֶּסַח שֵׁנִי, כֵּיוָן שֶׁלְּעִנְיַן זֶה הוּתְּרָה לָהֶם טוּמְאַת הַתְּהוֹם. מְדַיְּיקֶת הַגְּמָרָא: **וְהֵרִי כָּל** לְשׁוֹן **'טָמֵא' וְ'טָהוֹר'** וּדְאִי **לְהָבָא הוּא**, כְּלוֹמַר דִּין לְכַתְּחִילָה הוּא שֶׁנַּחְשֹׁב מֵעַתָּה טָמֵא אוֹ טָהוֹר, וְאֵינוֹ דִּין בְּדִיעֲבַד עַל מָה שֶׁעָבַר, וְאִם כֵּן פֵּירוּשׁ הַבַּרַיְיתָא הוּא שֶׁנָּזִיר וְעוֹשֶׂה פֶּסַח שֶׁנִּטְמְאוּ בְּטוּמְאַת הַתְּהוֹם טְהוֹרִים לְהָבִיא, וּמוּתָּר לִזְרוֹק עֲבוּרָם אֶת הַדָּם אַף לְאַחַר שֶׁנּוֹדְעָה הַטּוּמְאָה, וְקָשֶׁה עַל מַר בַּר רַב אַשִׁי.

מִסְקָנַת הַגְּמָרָא: **אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – אִם נֶאֱמַר דִּין זֶה בְּשֵׁם מַר בַּר רַב אַשִׁי, כָּךְ הוּא נֶאֱמַר, **אָמַר מָר בַּר רַב אַשִׁי, לֹא תֵּימָא** – אַל תֹּאמַר שֶׁדַּוְוקָא אִם **נוֹדַע** לוֹ [לַנָּזִיר אוֹ לְעוֹשֶׂה הַפֶּסַח] **לְאַחַר זְרִיקָה** שֶׁהָיָה טָמֵא בְּטוּמְאַת הַתְּהוֹם, רַק בְּאוֹפֶן זֶה **הוּא דְּמַרְצֵה** הִצִּיעַ, **אֲבָל** אִם **נוֹדַע** לוֹ **לִפְנֵי זְרִיקָה** שֶׁנִּטְמָא וְאַחַר כָּךְ זָרַק אֶת הַדָּם **לֹא מְרַצֵּה, אֶלָּא אֲפִילּוּ** אִם **נוֹדַע** לוֹ **לִפְנֵי זְרִיקָה** שֶׁנִּטְמָא וְאַחַר כָּךְ נִזְרַק הַדָּם, הִצִּיעַ **מְרַצֵּה**, וְאַף זוֹרְקִים עֲבוּרוֹ לְכַתְּחִילָה כְּפִי שֶׁמְּבוֹאָר בַּבַּרַיְיתָא.

הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְהָבִיא אֶת כָּל דִּבְרֵי הַבַּרַיְיתָא שֶׁהוּזְכְּרָה לְעֵיל: **גּוּפָא, הַמּוֹצֵא** מֵת טְמוּן כְּשֶׁהוּא **מוּשְׁכָּב לְרֹחַב** שֶׁל **דֶּרֶךְ** שֶׁעָבַר בָּהּ, וּבוּדְאֵי נִטְמָא עַל יְדֵי, **לְתַרְוַיְהוּ טָמֵא** – אִם הָעוֹבֵר שָׁם כֹּהֵן אָסוּר לוֹ לֶאֱכוֹל תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא הוּתְּרָה לְגַבֵּי תְּרוּמָה טוּמְאַת הַתְּהוֹם. אַךְ **לָנָזִיר** וְכֵן **עוֹשֶׂה פֶּסַח** שֶׁעָבַר שָׁם, הֲרֵי הוּא **טָהוֹר** כֵּיוָן שֶׁהִיא טוּמְאַת הַתְּהוֹם. מִמַּשִׁיכַת הַבַּרַיְיתָא: **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שֶׁלְּגַבֵּי תְּרוּמָה הָעוֹבֵר טָמֵא, **כְּשֶׁאֵין** לוֹ לְהוֹלֵךְ **מָקוֹם לַעֲבוֹר** בְּלֹא שִׁיגַּע בְּמֵת אוֹ יֹאהֶל עָלָיו, כֵּיוָן שֶׁהוּא מְמַלֵּא אֶת כָּל רוֹחַב הַדֶּרֶךְ. **אֲבָל** אִם **יֵשׁ שָׁם מָקוֹם לַעֲבוֹר** לְצַד הַמֵּת בְּלֹא לִגְעַת בּוֹ אוֹ לְהַאֲהִיל עָלָיו, **אַף לְתַרְוַיְהוּ טָהוֹר**, מִשּׁוּם שֶׁסְּפֵק הַדָּבָר אִם נִטְמָא, וְכָלַל הוּא שֶׁכָּל סְפֵק טוּמְאָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים טָהוֹר.

וּבַמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאִם הַמֵּת מְמַלֵּא רוֹחַב הַדֶּרֶךְ הָעוֹבֵר שָׁם טָמֵא לְגַבֵּי תְּרוּמָה, כְּשֶׁמְּצָאוֹ לְמַת כְּשֶׁהוּא שָׁלֵם, **אֲבָל** אִם מְצָאוֹ **מְשׁוּבָּר וּמְפוֹרָק** אֲבָרִים אֲבָרִים, הֲרֵי הוּא **טָהוֹר**, **שֶׁמָּא בֵּין הַפְּרָקִים** [–בֵּין חֶלְקֵי הַמֵּת] **עָבַר** וְלֹא נָגַע בּוֹ, וְהֲרֵי זֶה סְפֵק טוּמְאָה בִּרְשׁוּת

המשך בעמוד ג

הרבים. **וּבַקֶּבֶר** – אך אם נמצא המת מונח בקבר שהיה תחת רוחב הדרך, **אֲפִילּוּ** אם היה המת **מְשׁוּבָּר וּמְפוֹרָק**, העובר שם **טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהַקֶּבֶר מְצָרְפוֹ** למת כאילו כולו שלם, שכל חלל הקבר מטמא ואפילו המקום הריק שבו. **וּבָמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאם המת מפורק העובר טהור, **בְּאופן שעבר מְהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו** ובלא משא עליו, **אֲבָל** אם **הִיה טָעוּן** משא **או** שעבר שם כשהוא **רָכוּב** על גבי בהמה, **טָמֵא, לְפִי שֶׁמְּהַלֵּךְ בְּרַגְלָיו, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא יִגַּע וְלֹא יֶאֱהֶל** כשהוא עובר בין חלקי המת, **אֲבָל** כשהוא **טָעוּן או רָכוּב** הרי הוא מתנדנד לכאן ולכאן, **ואי אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא יִגַּע וְלֹא יֶאֱהֶל** על צדדיו.

וּבָמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאם המת מושכב לרוחב הדרך ועבר שם נזיר או עושה פסח הרי הוא טהור, **בְּטוּמְאַת הַהֶתְהוֹם, אֲבָל בְּטוּמְאָה יְדוּעָה** – שהיה ידוע שנקבר שם אדם, אף הנזיר או עושה הפסח שעבר שם **טָמֵא. וְאִי זֶה הִיא טוּמְאַת הַהֶתְהוֹם, כֹּל שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ** אפילו אדם **אֶחָד** הנמצא **בְּסוֹף הָעוֹלָם, אֲבָל הִכִּיר בָּהּ** אדם **אֶחָד** ואפילו הוא **בְּסוֹף הָעוֹלָם, אֵין זֶה טוּמְאַת הַהֶתְהוֹם.**

מָצְאוּ למת כשהוא **טָמוּן בַּהֶבֶן, בֶּעָפָר וּבַצְּרוֹרוֹת, הֲרֵי זֶה טוּמְאַת הַהֶתְהוֹם,** כי יתכן שנפלו עליו אלו ומת ולא ידע על כך אדם מעולם. אבל מצאו **בְּמַיִם** או **בְּאֶפְיָלָה** או **בְּנִקְיֵי הַסֶּלַע** – שקעים קטנים שבין הסלעים, **אֵין זֶה טוּמְאַת הַהֶתְהוֹם,** כיון שאין הטומאה מכוסה ונעלמת אלא יכול אדם להציץ שם ולראותה, ולא נאמרה הלכה זו של טומאת התהום אלא בטומאה המכוסה מן הכל כתהום.

מסיימת הברייתא: **וְלֹא אָמְרוּ** היתר **טוּמְאַת הַהֶתְהוֹם אֶלָּא לְטומאת מֵת בִּלְבַד,** ולא לטומאות אחרות כגון שרץ או זיבה, וכפי שלמדנו לעיל (פ).

משנה

משנה זו מבארת כיצד נוהגים בקרבן פסח שנטמא, ובנותר מן הפסח לאחר זמן אכילתו: **נִטְמָא** הפסח כשהוא **שָׁלֵם, או** שנטמא **רוּבּוֹ, שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ לִפְנֵי הַבִּירָה** – לפני בית המקדש, **מַעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה** – בעצי ההקדש המיועדים לשרוף בהם את הקרבנות על גבי המזבח. **נִטְמָא מִיעוּטוֹ** של הפסח, **וְכֵן הַנּוֹתָר** מפסח טהור לאחר זמן אכילתו, אין שורפים אותו לפני המקדש מעצי הקדש, אלא **שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ בְּחַצְרוֹתֵיהֶן** שבירושלים **או עַל גַּגּוֹתֵיהֶן, וּמַעֲצֵי עַצְמָן.** אבל **הַצַּנְקָנִין** – הקמצנים וצרי העין שאינם רוצים ליתן עצים לצורך זה מממונם, **שׂוֹרְפִין אוֹתוֹ** – את המעט שנטמא או את הנותר **לִפְנֵי הַבִּירָה, בִּשְׁבִיל לֵיהָנוֹת מֵעֲצֵי הַמַּעֲרָכָה.**

גמרא

למדנו במשנה שפסח שנטמא כולו או רובו שורפים אותו לפני המקדש. מברר הגמרא: **מַאי מַעֲמָא** שהצריכו את הבעלים לשורפו לפני המקדש דווקא, ולא בכל ירושלים כדין כל בשר קדשים הטעון שריפה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, בִּדְרִי לְבָנֶיהָ** על שלא נזהרו לשומרו מן הטומאה, חייבום לשורפו לפני הבירה במקום שהרבים מצויים שם, ומתוך שיתביישו יזהרו אחר כך שלא יבואו שוב לידי טומאה.

שנינו במשנה: **נִטְמָא מִיעוּטוֹ וכו'** והנותר שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן. **וְרָמִינְהוּ** – והקשו על משנתנו מדברי המשנה לעיל (מט:), **וְכֵן מִי שֶׁיָּצָא מִירוּשָׁלַיִם וְנִזְכַּר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ בְּשַׂר קֹדֶשׁ** מקדשים קלים, וכיון שיצא הבשר מחוץ לחומת ירושלים הוא נפסל, וטעון שריפה בירושלים שהיא מקום אכילתו, **אִם כְּבָר עָבַר** בדרכו את **צוֹפִים** – שם כפר שהוא המקום האחרון שאפשר לראות ממנו את בית המקדש, לא הטריחוהו חכמים לחזור לירושלים כיון שכבר התרחק ממנה הרבה, אלא **שׂוֹרְפוֹ בִּמְקוֹמוֹ** שבו הוא עומד. **וְאִם לָאו** – ואם לא עבר עדיין את צופים,